

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שנאמרו בסעודת ל"ג בעומר תשפ"ג לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רס"ב

איתא בזה"ק (ח"ג קמ"ד): רבי יהודה קרי ליה לרבי שמעון, שבת, דכולהו שיתא מינייה מתברכין, דכתיב (שמות כ"ט) שבת לה', קודש לה', מה שבת לה' קודש, אוף רבי שמעון שבת לה' קודש. עוד איתא שם (קמ"ה) שאליהו אמר עליו, כתיב (ישעיה נח-יג) וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד, מאן הוא קדוש ה', דא רבי שמעון בן יוחאי, דאקרי מכובד בעלמא דין ובעלמא דאתי ע"כ. ויש להבין הענין שקראוהו בתואר שבת.

ומצינו עוד יותר בזה"ק (ח"ב לח.) על הפסוק (שמות לד-בג) יראה כל זכורך את פני האדון ה', דא רבי שמעון בן יוחאי ע"כ. ופליאה לומר כן. ויש שפירשו דקאי על 'את', וכמו שדרשו (פסחים כ"ב) את ה' אלקיך תירא (דברים י"ג) לרבות תלמידי חכמים ע"כ.

והנה דעת התוספות (שם צג. ד"ה ור"ש) דרק לגבי שבת פוטר רבי שמעון, ולא בשאר איטורים ע"ש. ודעת המקור חיים (בהגהות על המג"א סימן רסו סק"ז) דשנים שעשו פטורים רק מקרבן ולא ממלקות ומיתה ע"ש. אמנם בריטב"א (קידושין מג. ד"ה חד) מבואר, דהלכה זו שייך גם בכל התורה, ופטור גם מחיוב מלקות ע"ש. ועל כן קראו לרבי שמעון 'שבת', לעורר זכותו במה שגילה דעתו לגבי מלאכת שבת דשנים שעשו פטורים גם מעונש מלקות, ושפיר יכול לפטור כל העולם מן הדין, דהוי שנים שעשאוהו, שפטורים מן הדין לגמרי בכל דיני התורה.

ובפיוט (בר יוחאי) נאמר במעלתו, בר יוחאי יו"ד חכמה קדומה, השקפת לכבודה פנימה. ופשוטו, כי זכה לחכמה יתירה שנשפע מאות יו"ד שבשם הוי"ה, והתבונן והסתכל בפנימיות החכמה. – ובפיוט (ואמרתם כה לחי) נחמד מאד למעלה, זכה ליקר וגדולה, יתיר עליון לו נגלה. וצריך ביאור הכוונה בכל זה.

ובמה דסיים המהרש"ם דביומא הילולא דיליה מתעורר זכותו לפסוק כמותו, יש להביא סמוכין ממה דאיתא בגמרא (כתובות ק"ג) ההוא יומא דאשכבתיה דרבי נפקא בת קלא ואמרה, כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן הוא לחיי העולם הבא. ההוא כובס כל יומא הוה אתי קמיה, ההוא יומא לא אתא, כיון דשמע הכי, סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית, יצתה בת קול ואמרה, אף ההוא כובס מזומן הוא לחיי העולם הבא ע"כ. ובתוספות, תימה, והלא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ופירש הרב רבי מאיר, כל היכא דאמר מזומן לחיי העולם הבא, היינו בלא דין ובלא יסורין ע"כ.

ונראה דאיתא בגמרא (סוכה מה): אמר רבי שמעון בן יוחאי יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה ע"כ. ובמהרש"א שם שסובל עונותיהם ביסורין וצער שהיה לו ולבנו במערה ע"כ. ובהקדמת שו"ת מהרש"ם (חלק שני) הביא מה שאמר בהקמת מצבה של זוגתו ביום ל"ג בעומר, לפרש מאמר זו, דאיתא בגמרא (סנהדרין צ"א). אמר ליה אנטונינוס לרבי, גוף ונשמה יכולים לפטור עצמן מן הדין. כיצד, גוף אומר נשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר, ונשמה אומרת גוף חטא, שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר כצפור. אמר ליה אמשול לך משל, למזה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה, והיה בו בכורות [תאנים] נאות, והושיב בו שני שומרים, אחד חיגר ואחד סומא, אמר לו חיגר לסומא, בכורות נאות אני רואה בפרדס, בא והרכיבני ונביאם לאכלם, רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום. לימים בא בעל פרדס, אמר להן בכורות נאות היכן הן, אמר לו חיגר כלום יש לי רגלים להלך בהן, אמר לו סומא כלום יש לי עינים לראות. מה עשה, הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד. אף הקב"ה מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד ע"כ.

ובפשטות הכוונה כי יש זכות גדול על המשתתפים בכבוד האחרון של חכמי ישראל, עד ששכרם נשגב שזוכה לחיי העולם הבא בלי יסורין. והטעם נראה, דאיתא בגמרא (מגילה ג') דאף דמבטלין תלמוד תורה דיחיד לקריאת מגילה, אבל כבוד תורה דיחיד חמור מתלמוד תורה, ואין מועד בפני תלמיד חכם לקונן ולהספיד ע"ש. וביאר בשפת אמת (שם) שכבוד התורה הוא עבור כל התורה שלמד במשך כל ימי חייו, ואילו בתלמוד תורה של יחיד לא נדחית אלא התורה שהיה לומד באותו זמן בלבד ע"כ. ולכן באשכבתיה דרבי, כל אלו שבאו לכבודו, כיבדו בזה כל התורה שלמד ולימד רבי כל ימי חייו, ועל כן זכותו גדולה מאד.

והנה אמרו (שבת צ"ב) לגבי מלאכת הוצאה בשבת, הוציא וזהו שניהם פטורים (בוה יכול וזה יכול), לא יכול אחד להוציא

אך הגאון רבי יצחק אלחנן בספרו (נחל יצחק, חושן משפט ו, בהקדמתו) כתב, שמבואר במדרש (ויק"ר כ"ב) שכשם שיום הכיפורים מכפר, כך גם מיתת צדיקים מכפרת, ולכן מזכיר הכתוב מיתת שני בני אהרן אצל יום הכיפורים ע"כ. והנה נפסק להלכה שיום הכיפורים אינו מכפר אלא אם כן עשה תשובה, אבל בלא תשובה אין יום הכיפורים מכפר. ולפי זה אף מיתת צדיקים אינה מכפרת בלא תשובה. אמנם שיטת רבי היא שיום הכיפורים מכפר אפילו בלא תשובה (יומא פ"ה), נמצא לדבריו שמיתת צדיקים גם כן מכפרת בלא תשובה, לפיכך באותו היום שמת רבי, קבעה הבת קול שמי שהיה באשכבתו יכופר לו בלא תשובה, שמאחר והיתה זו שעת מיתתו של רבי, קבעו הלכה כמותו לאותה שעה. והוה שאמרה הבת קול, 'כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן לחיי העולם הבא, היינו אף מי שלא עשה תשובה מזומן לחיי העולם הבא, שכן מיתתו של רבי כיפרה עליו ע"כ.

הרי לנו סמוכין דבפטירת צדיק פוסקים כמותו. ויש שפירשו אשכבתא דרבי, אחר גמר ההספד לשנה האחרת (ספר מאה שערים לרבי יצחק אבן גיא, ח"ב ה' אב). ואם כן נשאר מקום לומר שגם ביומא הילולא דיליה, ובפרט במקומו במירון, הלכה כמותו למעלה, לפטור את כל העולם מן הדין.

*

ואיתא בגמרא (מנחות כ"ט): בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבונו של עולם מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות וכו'. ויש להבין הענין בזה שרבי עקיבא דייקא היה דורש הקוצים של התורה, והנה ידוע מה שביאר הרה"ק רבי שמשון מאוסטראפלי זצ"ל הכתוב בפרשתנו (ויקרא כ"ג) וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה, דמבואר בזוהר חדש (מדרש רות פ"ט): דעשרה הרוגי מלכות נעשו על מכירת יוסף ע"כ. וביאר האר"י ז"ל (שער מאמרי רבי שמעון בן יוחאי) כי השבטים עצמם נתגלגלו בהם כדי להתכפר על מכירת יוסף. אך באמת לא השתתפו במכירתו רק תשע שבטים, כי בנימין לא היה שם, וראובן היה עסוק בשקו ותעניתו, וכמו שנאמר (בראשית ל"ב) וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור וגו', ואם כן מדוע היה עשרה הרוגי מלכות. וביאר האר"י (לקוטי ש"ס ברכות ס"א). דאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לח) כי השבטים החרימו שלא לגלות ליעקב מהמכירה, ומאחר שלא היו אלא תשעה, צירפו עמהם השכינה כדי להשלים לעשרה ע"כ. ורבי עקיבא היה לכפר על השכינה אשר שיתפו עמהם אחי יוסף. והוה סוד אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך 'באחד' (ברכות שם), פירוש בשביל אחד שהיא השכינה הנקראת יחידו של עולם ע"כ.

וזהו פירוש הכתוב, 'וכל מעשר בקר וצאן, רומז על העשרה הרוגי מלכות, 'כל אשר יעבור, תשע הרוגי מלכות שנהרגו ועברו מן העולם, הוא 'תחת השבט', כנגד תשעה השבטים שהשתתפו במכירת יוסף, 'העשירי' זהו רבי עקיבא, יהיה 'קודש לה', הוא קרבן כפרה במקום השכינה עכדה"ק (הובא בפרדס יוסף בפרשתנו אות ע).

והטעם שנבחר לזה רבי עקיבא דייקא לבוא במקום השכינה, יש לומר דהנה בספר עמודיה שבעה (עמוד רביעי אות כו) כתב בשם האר"י ז"ל בטעם שרבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ, לפי שהתורה ניתנה בששים רבוא אותיות, כנגד ס' רבוא נשמות שיש בישראל, וסימן לדבר, ישראל י"ש ששים רבוא אותיות לתורה, וכל אחד ואחד יש לו אחיזה באות אחד בתורה. אבל הגרים אין להם אחיזה באותיות אלא בתגין וקיצין שעל האותיות. ולכן רבי עקיבא שהיה מבני גרים (רמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים, ועיין ברכות כ"ג) היה דורש על כל קוץ וקוץ, כי האדם אינו מחדש דבר בתורה אלא לפי מדרגת אחיזה נשמתו ע"כ.

ונראה עוד, כי הנשמות הגדולות וקדושות בישראל, נשמותיהם הם מאותיות השמות שיש בתורה, והנשמות היותר גדולות הם משם הוי"ה ב"ה, שאין כדוגמתם קדושה בשאר האותיות. והנה מבואר בדברי האר"י (ע"ח שער מד פ"ב) כי יש חמשה חלקי נפש, דהיינו נפש רוח נשמה חיה יחידה, ושורשם בדי' אותיות של הוי"ה, נפש מה"א אחרונה, רוח מוא"ו, נשמה ה"א ראשונה, חיה יו"ד, ויחידה היא קוצה של יו"ד. ולנשמת יחידה לא נזכה עד לעתיד (פע"ח שער ר"ה פ"ב). ועיין בזרע קודש (פ' בשלח ד"ה א). אמנם נראה כי יתכן נשמות של יחידי סגולה שבדור שזוכין לבחינת יחידה, נשמה גבוהה על גבוהה, מקוצו של יו"ד (ועיין באבני המקום (אבן הראשה אות נה) שכתב, כי אדם הראשון שהיה יציר כפיו של הקב"ה בודאי היה לו נשמה בחינת יחידה ע"ש). ועל דרך זה יש לומר על רבי עקיבא, אשר דברים שלא נתגלו למשה נתגלו לרבי עקיבא (במדב"ר ט"ו), היה שורש נשמתו מקוצו של יו"ד, ולכן זכה לדרוש על כל קוץ וקוץ דייקא תילין של הלכות.

ומעתה יש לומר דנשמת רבי עקיבא שורשו מקוצו של יו"ד שיש בשם הוי"ה, ולכן היה מלא מדע וחכמה, כי מדת החכמה נמשכה מאות יו"ד (וזה"ק ח"ב קנ"ג). ולא עוד, אלא ששורשו היא מהפנימיות שבשם הוי"ה, קוצו של יו"ד, בחינת יחידה. וכיון ששורשו הוא מהקוץ, ולכן זכה לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין של הלכות. ועל כן כאשר הוצרכו לבחור אדם מכוון נגד ה' עבור מכירת יוסף, נפל הגורל על רבי עקיבא, כיון ששורשו הוא משם הוי"ה, ויש בתוכו נשמת אלקים בכל פרטיה, נפש רוח נשמה חיה יחידה. ולכן עליו נאמר 'העשירי יהיה קודש להוי"ה', כי שורשו הוא מאות יו"ד של שם הוי"ה, שעולה עשרה, והוא יהיה קודש להוי"ה.

וכמו כן תלמידו רבי שמעון שזכה לחכמת התורה באופן מופלא לגלות סתרי תורה, משום שנשמתו שורשו בקוצו של יו"ד משם הוי"ה, וזכה לכל חמשה חלקי הנפש, שמכוונים נגד חמשה חומשי תורה, הכולל כל התורה כולה. ולכן אומרים עליו 'בר יוחאי יו"ד חכמה קדומה', ששורשו נשמתו היתה מהאות יו"ד, ועל כן זכה לחכמה ששורשו מהאות יו"ד, 'השקפת לכבודה פנימה', שבתוך האות יו"ד יש פנימיות יותר, והיינו הקוצו של יו"ד, ומשם זכה למעלותיו. – וידוע כי ספירת כתר שורשו בקוצו של יו"ד, ועל כן נאמר בשבחו של רבי שמעון, 'כתר עליון לו נגלה', שעליו נגלה כתר עליון, כי שורש נשמתו היה מקוצו של יו"ד ספירת כתר. – והמכירים שרטוטי פנים יכולים להכיר על הפנים שורשו, וכיון שרבי שמעון שורשו משם הוי"ה, על כן נרשם על פניו שם הוי"ה, ולכן אמרו יראה כל זכורך את 'פני האדון ה' אלקי ישראל, דא רבי שמעון, שאור פניו הוא משם הוי"ה ב"ה.

ולכ"ל זה זכה עבור שמסר גופו ונפשו לתורה, לקיים אדם כי ימות באהלה של תורה (ברכות ס"ג), וכך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, וחיי צער תחיה, אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך (אבות ו"ד). ועל כן נאמר עליו (בזמר ואמרתם) 'ושם נברא מעין לו', היינו שהוא עצמו נעשה למעין של תורה, וכמו שאמרו (שם א"א) שהעוסק בתורה לשמה, נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק שמתגבר והולך. וכל זה זכה משום 'וחרוב למאכלו', שהחריב וביטל כל הנאת מאכל מעצמו, לאכול י"ג שנה ברציפות רק חרובין.

ובדאי דביומא הילולא דיליה יכולין כלל ישראל לזכות להשפעות מרובות, וביומא אשכבתא דרבי הלכה כמותו, יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין. ומה גם ששורש נשמתו היא משם הוי"ה, שורש מדת הרחמים, רחמיו מרובים על כל בית ישראל. וישראל בני נביאים הם, ומזלייהו חזו, להתדבק עמו רוחא ברוחא, שיושפע גם עלינו שפע קודש בברכות גשמיות ורוחניות, שימלא ה' כל משאלות לבנו לטובה עדי עד. ■